

Aspekti razvojne biblioterapije u školskoj knjižnici

Punek, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:541539>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2020./ 2021.

Ivana Punek

Aspekti razvojne biblioterapije u školskoj knjižnici

Završni rad

Mentor: Dr. sc. Ana Barbarić, red. prof.

Zagreb, rujan 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

Sadržaj.....	0
1. Uvod.....	1
2. Što je biblioterapija?	2
2.1. Značajke biblioterapije.....	5
3. Vrste biblioterapije.....	6
3.1. Institucionalna biblioterapija.....	6
3.2. Klinička biblioterapija.....	6
3.3. Razvojna (edukacijska) biblioterapija.....	7
3.4. Poetska terapija u radu adolescentima	8
4. Kako razvojna biblioterapija može pomoći djeci i mladima?	9
5. Odabir materijala za biblioterapiju	11
6. Biblioterapija u školama	13
6.1. Način provođenja biblioterapije u školi	14
6.2. Uloga školske knjižnice	15
7. Uloga školskog knjižničara u biblioterapiji	17
7.1. Kompetencije knjižničara potrebne za biblioterapiju.....	19
8. Primjeri biblioterapije u školskoj knjižnici.....	22
8.1. Procvjetajmo – Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec	22
8.2. Radionica Lovac u žitu- na tragu istine i pravde na Danima slobodne nastave u Bjelovaru.....	23
9. Zaključak.....	25
10. Literatura.....	26
Sažetak	28
Abstract.....	29

1. Uvod

Zadnjih nekoliko desetljeća dogodile su se mnoge društvene promjene i razvile se mnoge ideje koje bi dovele do što toleratnijeg i sretnijeg društva. Svakodnevno slušamo i čitamo o mogućim edukacijskim reformama, o neuspjelim školskim reformama i o novima tehnološkim napretcima koje obećavaju lakši život.

No, paralelno s tim promjenama može se primijetiti i rast u emocionalnim poremećajima, društvenoj netoleranciji i pojačanoj izoliranosti jedni od drugih. Te negativne posljedice se najviše primjećuju kod mlađih generacija te se predviđa da će one samo rasti. Zbog toga se trebamo malo zaustaviti i vratiti na prijašnje, zaboravljene metode koje pomažu kod nošenja s osjećajima tuge, nezadovoljstva, ljutnje i svih ostalih koje nas opterećuju, a jedna od tih metoda je čitanje knjige.

U radu će se predstaviti biblioterapija kao proces vođenog čitanja pomoću kojeg pojedinac može izliječiti sam sebe i svoje emocionalne i mentalne nelagodnosti kroz koje prolazi, uz stručno vođenje za to kompetentne osobe. Ukratko će se opisati početci, razvoj i povijest biblioterapije te kako se ona definira danas i gdje se koristi na kojie načine te gdje se sve može u budućnosti koristiti. Opisat će se faze biblioterapijskog procesa, njene vrste i osnovi savjeti za odabir materijala kako bi ova terapija imala što pozitivniji i kvalitetniji ishod.

Navest će se na koji način biblioterapija može biti korisna u odgojno-obrazovnim ustanovama te kakvu ulogu tu imaju školske knjižnice i njeni djelatnici. Na kraju rada će se dati primjeri dobro provedenih biblioterapijskih radionica sa djecom školske i adolescentske dobi.

2. Što je biblioterapija?

Knjige imaju visokoznačajnu vrijednost mnogima, nečitateljima isto koliko i čitateljima. Bez obzira na što se odnosi ta vrijednost – kao utjelovljenje ideja ili emocija, kao mudrost godina, kao sredstvo obrazovanja i samopoboljšanja ili kao simboličan status – ali je istina kada se kaže da se za pacijentima i saznavanje njihovog oboljenja često poseže kroz knjige kada drugi načini komunikacije propadnu.¹

Pokorny kaže kako je u svrhu izlječenja korištena upravo priča i knjige kao tehnika zbog svoje iscjeljujuće moći, npr. kod šamana se poezija koristila u religijske svrhe, a u doba starog Egipta su se pacijentima riječi propisivale kao lijek. Svrha tih propisanih riječi bila je vraćanje ravnoteže čovjekovog duševnog stanja, a danas se još uvijek u afričkim kulturama riječi i stihovi tradicionalno koriste za potrebe liječenja.²

Definiranje biblioterapije je izazovno jer, iako još uvijek nova u našim područjima, kao terapija riječima postoji već dugo vremena. Ljubitelji čitanja knjiga mogu svjedočiti posebnoj povezanosti koja se dogodi između čitatelja i teksta i sve emocije i uvide koje su uočili u sebi samima. Tu tvrdnju podržava i sama definicija biblioterapije gdje se ona opisuje kao „proces dinamičke interakcije između osobnosti čitatelja i teksta pod vodstvom educiranoga pomagača“³. Crothers definira biblioterapiju kao „program aktivnosti utemeljen na interaktivnom procesu između medija i ljudi koji ga doživljavaju“, koji je primjenjiv i u institucionalnom i društvenom kontekstu za koji se mora koristiti didaktički određena literatura, a vode ga jedan ili više stručnjaka.⁴ Cilj biblioterapije opisan je kao mogućnost pojedinca da spozna sebe u trenutcima mira, ali i da prihvati promjene i reakcije koje nastaju u razdobljima nemira.⁵ Kroz godine se biblioterapija poznavala po drugačijim terminima, imala je razne definicije u različitim vremenima od strane raznih autora zbog čega je izazovno na jednom mjestu naći cijelu povijest njenog nastanka i korištenja.

¹ Hannigan, M.C. (1962). The Librarian in Bibliotherapy: Pharmacist or Bibliotherapist? *Library Trends*, 11(2), 184-198. Dostupno na:

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/librarytrendsv11i2_opt.pdf?sequence=3.

² Vrabec, N. (2018). Mišljenja odgajatelja o primjeni razvojne biblioterapije: završni rad. Rijeka: Učiteljski fakultet. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/ufri:354>.

³ Piskač, D. (2018). O književnosti i životu: primjena načela literarne biblioterapije u čitateljskoj praksi. Zagreb: Hrvatski studiji.

⁴ Bašić, I. (2011). Biblioterapija i poetska terapija – priručnik za početnike. Zagreb: Balans centar.

⁵ Bašić, I. (2011).

Pojam biblioterapija spoj je dviju grčkih riječi – *biblion* (knjiga) i *therapeia* (liječenje) što objašnjava korištenje katarze koja je opće poznata u antičkoj grčkoj književnosti. Uistinu, Grci su bili dobro svjesni terapijske moći knjige zbog čega su i preko vrata drevne knjižnice u Tebi upisali izraz "Ljekovito mjesto duše".

Prvi put pojam biblioterapije korišten je u članku izdanom u časopisu *Atlantic Monthly*⁶ 1916. godine, a upotrijebio ga je Samuel McChord Crothers te je službeno definiran 1961. u Websterovom rječniku kao „uporaba odabranih knjiga i književnog gradiva kao terapijskih pomagala u medicini i psihoterapiji, pa kao i rješavanje osobnih problema vođenim/ usmjerenim čitanjem“⁷, te je tu definiciju prihvatilo i Američko knjižničarsko društvo 1966. godine. U navedenoj definiciji već se vidi težnja za odvajanjem biblioterapije od medicine čak iako se ona u početku koristila najviše u kliničkom okruženju⁸.

Prva znanstvena disciplina biblioterapije nastala je tijekom 1950-ih⁹, no učitelji su ju počeli proučavati već tijekom 40-ih godina¹⁰. Sama potreba za njezinim usustavljivanjem odužuje se sve do kraja 19. st., a razlog tome može biti nedostatak znanstvenih dokaza iza njene korisnosti u rješavanju određenih poremećaja kod kojih može biti bolji odabir. Od samih početaka književnosti, a na neki način i znanosti, od Aristotela i Platona pa i prije, književnost se smatrala terapijskim sredstvom¹¹. Na taj način možemo datirati važnost književnosti i pričati o biblioterapiji kao dugo poznatoj disciplini u društvu, no njena primjena u odgojno-obrazovnim ustanovama je vrlo mlada.

Teorijsko obrazloženje biblioterapije pronašlo se tek kasnije, zbog čega su je u početku koristili samo educirani praktičari različitih struka kao npr. književnici, svećenici, bibliotekari, psihoterapeuti, nastavnici, a kasnije i psihoanalitičari. Najviše se biblioterapija koristila u području medicine, točnije psihijatrije kao metoda liječenja pojedinaca s neurozama, što objašnjava zašto je većina znanstvenih članaka o biblioterapiji objavljeno u tom području. No,

⁶ Bašić, I. (2011). *Biblioterapija i poetska terapija – priručnik za početnike*. Zagreb: Balans centar.

⁷ Mikuletič, N. (2010). Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53(2), 133-140. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80992>

⁸ Mikuletič, N. (2010).

⁹ Piskač, D. (2018).

¹⁰ Brown, E.F. (1975). *Bibliotherapy and Its Widening Applications*. The ScareCrow Press. Dostupno na: <https://archive.org/details/bibliotherapyits0000brow>.

¹¹ Pacek, I. (2019). *Biblioterapija kao izazov u radu knjižničara s djecom s poteškoćama: završni rad*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu. Dostupno na: https://zir.nsk.hr/islandora/search/%2A%3A%2A?f%5B0%5D=mods_Author_ms%3A%22Pacek%2C%20Ines%22.

čak i prije nego se počela često koristiti u psihijatrijsku svrhu, koristili su je svećenici u protestantskim crkvama početkom Prvog svjetskog rata¹².

Nemedicinska perspektiva terapijskog čitanja je ona koja sugerira čitanje koje vodi gradski knjižničar, školski knjižničar, socijalni radnik, savjetnici ili ostali zainteresirani za pomaganje drugima u rješavanju osobnih problema te se može se nazvati biblioterapijom iako nije vezana za određeni medicinski ili psihijatrijski problem¹³. U ovoj perspektivi, biblioterapija se preporuča više kao preventivna metoda za razvoj ozbiljnijih problema u smislu educiranja za psihološku zrelost, za životno prilagođavanje ili za razvoj karaktera.

Važno je napomenuti da biblioterapija nije lijek i nije prigodna terapija za sve, ali uz ekonomske, fizičke i mentalne pripomoći koje su sada dostupne u društvu, može biti dodatni faktor u dovršavanju razvojnih potreba mlade osobe. Preporuča se više kao preventivna metoda za razvoj ozbiljnijih problema u smislu educiranja mladih za psihološku zrelost, za životno prilagođavanje i za razvoj karaktera. Biblioterapija je odlična za današnju mladež gdje puno mladih osjeća pritisak od potrage za vlastitim identitet, mjesto u društvu ili ako se odbijaju prikloniti i prihvatiti poredak društva u koji nemaju nade i sl.¹⁴

Biblioterapija se mora primijeniti rano, čim se primijeti problem te zajedno s drugim terapijama ako je to potrebno i ako je u pitanju ozbiljniji psihički ili emocionalni problem, a mora ju voditi kompetentan stručnjak i savjetnik koji razumije ljude, posebno djecu i mlade, i koji zna kada treba biti suptilan, a kada direktan¹⁵.

Biblioterapija u kliničkoj situaciji bila bi povezani trud liječnika, posebno obučenog knjižničara i pacijenta. Na neki način, za lakše razumijevanje, u takvom slučaju knjižničar bi imao ulogu ljekarnika. Terapeutske knjige bi morale biti propisane s istom pažnjom kao i drugi lijekovi. Kada se koriste lijekovi u tretiranju bolesti ili za liječenje bolesti potrebno je znati indikacije za uporabu lijeka, kontraindikacije za njegovu uporabu, dozu i koliko dugo treba koristiti lijek, kada prestati uzimati lijek i moguće štetni učinke ili nuspojave lijeka. Biblioterapija ima iste zahtjeve, no njih je mnogo teže izmjeriti¹⁶.

¹² Piskač, D. (2018).

¹³ Brown, E.F. (1975).

¹⁴ Brown, E.F. (1975).

¹⁵ Brown, E.F. (1975).

¹⁶ Chadbourne, S.P. (1976). *Bibliotherapy: An Overview and the Librarian's role*. Philadelphia: Drexel

University. Dostupno na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED131426.pdf>.

Većina štetnih učinaka rezultat je pogrešnog razumijevanja materijala od strane pacijenta zbog čega je post-rasprava između pacijenta i terapeuta vrlo važna. Tijekom ove rasprave biblioterapeut može pokušati razjasniti sve nedoumice i nesporazume, a nerijetko se događa i da pacijenti skrivaju svoje prave reakcije i osjećaje¹⁷.

2.1. Značajke biblioterapije

Glavna značajka biblioterapije je, naravno, razgovor o pročitanim knjigama koji vodi i usmjerava za to kompetentna osoba. Zbog toga, neki koji se bave biblioterapijom predlažu da bi se u školskom okruženju trebao koristiti izraz „razgovor o knjizi“ ili „vođeni razgovor“.

Glavni cilj biblioterapije je uvid čitatelja u sebe samoga kroz i pomoću štiva koje čita. Biblioterapija se može koristiti paralelno s drugim vrstama terapije ili spojiti s njima, npr. s art terapijom ili terapijom pisanja. Ovi pristupi omogućavaju osobi da lakše izrazi emocije koje proživljava ili da dobiju lakše na uvid svoje misli. Pisanje dnevnika omogućuje da sudionik slobodnije izražava svoje doživljaje i razmišljanja bez emocionalnih i misaonih zapreka, jer dnevnik spada u osobne zapise i nije namijenjen javnosti. Pisanjem nerazriješene poteškoće ili misli postaju jasnije, nastupa olakšanje, pomirenje ili rješenje odnosno uvid u problem¹⁸.

Biblioterapija se može voditi i u skupinama, a dokazala se kao efektivna jer suvremeni čovjek unatoč svemu ostaje društveno biće i nužno mu je potrebna interakcija s drugima te skupni razgovori o pročitanoj knjizi imaju izvanredan terapeutski učinak, što nam dokazuju osnivanja tzv. kluba knjiga. Skupina daje pojedincu osjećaj pripadnosti i pridonosi razvoju određenih sposobnosti kao što su: komunikacijske vještine, razvijanje međusobnih odnosa, uvažavanje različitog mišljenja no pridonosi i pridonosi oblikovanju slike samoga sebe i pojedincu nudi sigurnost¹⁹. Ovo uvelike može pomoći pojedincima u odgojno - obrazovnim ustanovama, mladima na putu samostalnog razvoja jer će im navedene sposobnosti olakšati osjećaj pripadanja u društvu u kojem žive, ali i sam pristup životu. Skupinu može voditi školski knjižničar, učitelj ili savjetnik, a ulogu savjetovanja može imati i školski pedagog ili psiholog. I u odgojnim domovima ili domovima za preodgoj, biblioterapija se može koristiti za preodgoj²⁰.

¹⁷ Chadbourne, S.P. (1976).

¹⁸ Brown, E.F. (1975).

¹⁹ Brown, E.F. (1975).

²⁰ Brown, E.F. (1975).

3. Vrste biblioterapije

3.1. Institucionalna biblioterapija

Institucionalna biblioterapija provodi se s pojedincem ili grupom medicinskih ili psihičkih pacijenata, zatvorenika ili privatnih klijenata koje kroz proces vodi tim psihijatar a i knjižničara, a provodi se u institucijama ili privatno, ovisno o pacijentu s kojim se radi.²¹ Ovaj oblik biblioterapije je informativan s ciljem dobivanja uvida u stanje klijenta. Najčešće korištena tehnika terapije je diskusija o materijalu²².

3.2. Klinička biblioterapija

Klinička biblioterapija namijenjena je osobama s poremećajima u ponašanju i emocionalnim smetnjama. Provode ju psihijatri, psiholozi, terapeuti mentalnog zdravlja ili knjižničari²³. Smatra se umjereno učinkovitom za razrješavanje lakših i težih emocionalnih poteškoća, najčešće neuroza i blažih psihoza²⁴. Ova vrsta najčešće je grupna aktivnost koju vodi ili psihijatar i knjižničar u suradnji, a ona može biti voljna ili nevoljna. Proces se odvija institucionalno ili privatno, a tehnika rada podrazumijeva usmjerenje na diskusiju o materijalu, tj. tekstu koji se obrađuje. Očekuje se i cilj je da klijent samoreflektira svoja ponašanja te na taj način spozna kako promjeniti svoje ponašanje te je naglasak na klijentovoj reakciji i spoznaji samoga sebe. Ova vrsta terapije omogućuje uvid u stanje i promjena primijećenog ponašanja²⁵.

Kod institucionalne i kliničke biblioterapije prvenstveno se podrazumijeva rad u grupi koji je vođen stručnim timom te se koriste za liječenje trauma i duševnih stanja. U ovim vrstama biblioterapije se mogu uključivati i knjižničare u ulozi savjetnika za izbor literature, no pritom bi trebali biti osposobljeni za takav rad, te trebaju biti informirani i uzeti u obzir stanje osobe s kojom se radi te vrlo pažljivo razmisliti o preporukama²⁶.

U slučajevima kada se radi u timu, knjižničar mora, kao i ostali članovi, poznavati pacijente, njihovu obrazovnu i stručnu spremu, njihove interese te dovoljno o njihovoj bolesti i njezinim

²¹ Piskač, D. (2018).

²² Bašić, I. (2011).

²³ Bašić, I. (2011).

²⁴ Piskač, D. (2018).

²⁵ Bašić, I. (2011).

²⁶ Golubić, D. (2019).

karakteristikama kako bi se razumjelo njihovo ponašanje i njihovi problemi. On mora poznavati i razumjeti bolničku zajednicu, vrste bolesti koje se liječe i ciljeve liječenja²⁷.

3.3. Razvojna (edukacijska) biblioterapija

Razvojna biblioterapija, i za ovaj rad najvažnija, je namijenjena zdravim pojedincima za normalan razvoj osobe i tjelesni razvoj ili za očuvanje duševnoga zdravlja. Može ju izvoditi knjižničar, učitelj, nastavnik, pedagog ili socijalni radnik²⁸.

Kao i prije spomenute vrste biblioterapije, i ova se najčešće provodi kao grupna aktivnost za koju se voljno prijavljuju osobe koje su u nekom trenutku života prošle ili se još uvijek nalaze u kriznoj situaciji i cilj im je shvatiti i promijeniti vlastito ponašanje pomoću samoaktualizacije te biti potaknuti na daljnji normalan razvoj. Korištena metoda za ovaj tipu biblioterapije je diskusija o pročitanoj materijalu s naglašenom klijentovom reakcijom na književno djelo.²⁹ Prostori u kojima se provodi su društvene naravi što uključuje školske prostorije, samim time i školske knjižnice.

Zbog svoje idealne forme gdje se čitatelji mogu susresti sa specifičnim životnim situacijama, ali ne i posljedicama tih situacija, ova vrsta biblioterapije vrlo je primjenjiva u razvijenim društvima i podučava se na mnogim svjetskim sveučilištima, npr. u sklopu programa cjeloživotnog obrazovanja na poslijediplomskom stručnom studiju na Sveučilištu Liverpool u Londonu³⁰.

Zbog navedene lake primjenjivosti, može se izvoditi i u školama, a pošto se najčešće provodi s onima koji nemaju ozbiljnije emocionalne i mentalne dijagnoze, što bi mladi u školama trebali biti, može biti od velike koristi za mladenačke probleme i za lakši put razvoja u zrele i samostalne osobe. Od velike je pomoći pri svladavanju osobnih problema, a u školi, odnosno u odgojno-obrazovnim ustanovama odvija se u skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima. Njezina je uloga prvenstveno preventivna u smislu sprečavanja neželjenih postupaka i ponašanja.³¹

²⁷ Hannigan, M.C. (1962).

²⁸ Mikuletić, N. (2010).

²⁹ Bašić, I. (2011).

³⁰ Piskač, D. (2018).

³¹ Brown, E.F. (1975).

3.4. Poetska terapija u radu adolescentima

„I hoćemo li samo pustiti da mladi ljudi čitaju bilo kakve priče i da ih slušaju od bilo kakvih ljudi? Ne možemo to dopustiti. Sve što primi mladi mozak ostaje zauvijek urezano u pamćenje i prve priče koje mladi čuju trebaju biti prepune vrline i mudrih misli.“ - Platon

Poetska terapija se većinom odnosi na interaktivnu i kliničku biblioterapiju. Prema Bašić (2011) biblioterapija podrazumijeva knjižnicu kao mjesto u kojem se provodi i tim knjižničara i terapeuta koji surađuju, no poetska terapija je drugačija jer se može provoditi u svim institucijama koje prate razvoj pojedinca, čemu pripada i škola. Poetski terapeut može biti nastavnik te ju provoditi na satu književnosti, ali ta uloga može pripasti i školskom knjižničaru ako je dovoljno educiran i kompetentan, ili nekoj stručnoj osobi koja surađuje s odgojno-obrazovnom ustanovom i surađuje s knjižničarom.

Poznata je tradicija u knjižničarstvu da se preporučuju knjige za određene probleme na zahtjev čitatelja iz čega se razvila i sama biblioterapija.

Adolescencija je razdoblje unutarnjeg sukoba osobe sa samim sobom, a i okolinom. Događaju se mnoga duševna kolebanja i promišljanja te raste potreba za samostalnošću. Učenje o prostoru slobode odrasle osobe i odgovornosti koju ona nosi sa sobom zna biti izazovno samo po sebi, još ako se tome pridruži osjećaj tuge zbog „oproštaja“ s djetinjstvom, osjećaj prepravljenosti i emocionalne nestabilnosti se samo povećava. Bašić (2011) kaže da adolescenti kroz razgovor o poeziji i pisanjem poezije mogu ostvariti pojedine aspekte svoje osobnosti. Poezija im u ovom razdoblju može pomoći s osjećajima koji znaju nerijetko biti presnažni i nepoznati za njih, te s pomoću nje mogu izbjeći neke neprihvatljive oblike ponašanja i olakšati sami sebi razvoj vještine emocionalne regulacije.

Drugačija očekivanja od kojih su navikli i pomak od naučenih obrazaca ponašanja na putu razvoja od djeteta do odrasle osobe i put ka zrelosti zna biti stresan, a i pun prepreka poput loših obiteljskih odnosa, osjećaja samoće, osjećaja izoliranosti od vršnjaka i sl. Zato poezija može imati važnu ulogu u olakšavanju pritiska tog razdoblja, ali i u prevenciji nepoželjnog ponašanja poput agresije³². Proces poetske terapije ima poseban naglasak na osnaživanje ega koji može dovesti do osnaživanja samopouzdanja što će mladima dati osjećaj kontrole u donošenju odluka, ali im i dati upravo taj element samokontrole u životu³³.

³² Bašić, I. (2011).

³³ Bašić, I. (2011).

4. Kako razvojna biblioterapija može pomoći djeci i mladima?

Dr. Janez Rugelj, koji je uveo biblioterapiju 1927. u Sloveniji, definirao je razvojnu biblioterapiju kao “osvješćenje čovjeka koje mu omogućuje da se udubi u sebe, u svoje arhetipsko nasljeđe, suzbijane konflikte, potisnute potrebe i želje, i da u tako izazvanom duhovnom dijalogu dođe do utvrđivanja svojih odluka za promjenu“.³⁴

Razvojna biblioterapija posebnu vrijednost ima u radu s djecom i mladeži zato što period razvoja djeteta u mladog čovjeka donosi razne prekretnice u kojima je važno da se razvije pojedinčev identitet, samopouzdanje, ali i da se nauči pravilno komunicirati i rješavati probleme koje nosi život. Uz to se, kao što je već spomenuto, često provodi, i savjetuje se provoditi, sa zdravim pojedincima radi sprječavanja pojave nezdravih oblika ponašanja i navika³⁵.

Biblioterapijski proces po pravilu sadrži četiri faze prema sljedećim nazivima³⁶:

- 1) identifikacija,
- 2) projekcija,
- 3) katarza
- 4) i uvid.

U fazi identifikacije čitatelj se prepoznaje i identificira s likovima iz pročitane literature. Djeca, u ovom slučaju, puno lakše postižu identifikaciju s likovima koristeći sposobnost vizualizacije zbog svoje maštovitosti i kreativnosti koju odrasli kasnije „izgube“ jer ona postane naučena. Ova faza ima veliku važnost jer bez njenog uspjeha nije moguće ostvariti ostale faze biblioterapije.

U fazi projekcije čitatelj ima zadatak projicirati vlastite osjećaje i samoga sebe u lik s kojim se identificirao u prošloj fazi te tada, iz novonaučene pozicije, ispituje svoje stavove i reakcije koje ponašanja drugih ljudi probudili u njemu, ali i one koje su njegova ponašanja probudila u drugim ljudima.

Treća faza je možda najpoznatija po svojem nazivu koji potječe iz davne prošlosti. Katarza ili emocionalno rasterećenje se postiže puno lakše metodom čitanja nego ikojom drugom metodom. Pojava katarze je moguća samo nakon završene prve dvije faze jer se čitatelj povezoao

³⁴ Mikuletič, N. (2010).

³⁵ Bašić, I. (2011).

³⁶ Bašić, I. (2011).

s likom iz literature te sada s njime dijeli emocije zbog čega dolazi do emocionalnog dijeljenja, tj. rasterećenja što je ukratko, katarza.

Uvid je zadnja faza u kojoj čitatelj uočava vlastite reakcije i postiže određenu razinu svijesti koja mu omogućava lakše rješavanje problema. Ova faza je ona koja pojedinca, tj. čitatelja nauči kako se uspješno nositi s izazovima u budućnosti.³⁷

Bašić (2011) ističe da je biblioterapija jedinstveni proces koji čitatelju pruža mogućnost poistovjećivanja s likom iz literature zbog čega je na kraju i omogućena emocionalna uključenost u problem kroz koji se prolazi te kroz shvaćanje književnog lika olakšava shvaćanje vlastite situacije i pozicije, ali i uviđanje rješenja. No, još važnije, povećava se samorazumijevanje i osjetljivost za interpersonalne probleme te se razvija i kreativnost te potiče pozitivan način razmišljanja. Sabljak³⁸ nadopunjuje kako proces biblioterapije motivira i omogućuje jačanje samopouzdanja, osnaživanje želje za životom u društvu u kojem pojedinac odrasta i zainteresiranost za „radom na sebi“. Procesom biblioterapije osoba se može riješiti napetosti i stresa te uči osloboditi se negativnih emocija koje nekada prevladaju one pozitivne.

Biblioterapija se može koristiti kao pomoć učenicima da se suoče sa socijalnim, emocionalnim i psihološkim problemima koji, ako se ne izliječe na vrijeme, imaju potencijal za ozbiljno narušiti razvoj socijalnih vještina i samopouzdanje pojedinca, što može utjecati i na ostala područja njegova života.

³⁷ Bašić, I. (2011).

³⁸ Prema Vrabec, N. (2018).

5. Odabir materijala za biblioterapiju

Kao i za svaku drugu vrstu terapije, da ona bude što kvalitetnija i djelotovnija, ključan je odabir materijala s kojim se radi, pa tako i za biblioterapiju. Dobar materijal za čitanje je prijeko potreban jer ako djetetu odabrana literatura nije zanimljiva, razumljiva te ako se dijete u priči ne prepozna, željeni efekt neće biti postignut. Najvažnije pri odabiru literature je da glavni lik bude netko tko je djetetu psihološki i emocionalno blizak kako bi dijete na lika reagiralo i s njime se poistovjetilo. Kroz kvalitetno i pažljivo odabranu literaturu, djeca će spontano i otvoreno razgovarati o doživljajima i osjećajima likova, tj. otvoreno će razgovarati s voditeljem biblioterapijskog procesa o samima sebi.³⁹

Važno je naglasiti da je potrebno pri odabiru ili čak pisanju priča koje su namijenjene djeci, da imaju terapeutsku svrhu, a ne moralizatorsku. Terapeutske priče potiču djecu na spontanu promjenu ponašanja pomoću metafora i metaforičkih slika što čini promjenu trajnijom i znatno učinkovitijom. Takve priče su nježne i djetetu se čini da ga one na neki način „razumiju“ i iskustvo kroz koje ono prolazi, a istovremeno im je u cilju i poticati djetetovu želju za individualnim rastom i razvojem u što boljem i pozitivnijem smjeru.

Također, ako je previše naglaska na terapeutski dio čitanja i na literarnu vrijednost djela, užitak čitanja se može upropastiti. Zbog toga je jedan od važnijih ciljeva knjižničara i učitelja koji se bave biblioterapijom, razviti želju i ljubav prema čitanju u djeci i mladima. Najbolji način kako je učiniti materijal dostupan kako bi ga učenici otkrili i zainteresirali se za njega nakon čega će, jer su ga voljni čitati, samostalno izabrati za ispunjenje svojih „čitalačkih potreba“.⁴⁰ Tu se pokazuje potreba za suptilnošću knjižničara u izlaganju književnih djela na mjesta vidljiva učenicima kako bi ih oni uopće mogli „samostalno“ izabrati. Dobra knjižničarska usluga uvijek je najbolji odgovor.

Isto tako treba istaknuti razliku između njihove unutrašnjosti, tj. osjećaja i misli koje ne treba moralno prosuđivati s realizacijama tih osjećaja u ponašanju u obliku naših postupaka. Njih treba vrednovati i kontrolirati.⁴¹

Bajke, romani, poezija i pripovijetke smatraju se mnogo učinkovitijima za određene probleme, a kod djece se one mogu koristiti za rješavanje problema poremećaja prehrane, teškoća u

³⁹ Bašić, I. (2011).

⁴⁰ Brown, E.F. (1975).

⁴¹ Daničić, N. (2008). Razvojna i institucionalna biblioterapija: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

emocionalnom izražavanju, agresije, problema rizičnog ponašanja, opsesivno-kompulzivnog poremećaja i sl.⁴²

Poznavanje osobne povijesti i dijagnoze sudionika terapije, omogućava biblioterapeutu da bude spremniji za rad i da napravi plan izlječenja za svakog polaznika. Ne postoje strogo definirana pravila za odabir materijala za rad, no ipak se mogu odvojiti neke osnovne odrednice⁴³:

- Preporuča se da terapeut bira univerzalni materijal za poticanje identifikacije (ako se bira pjesma, bira se ona koja ima ugađajući osjećajni ton i sa temeljnom emocijom pjesme ili djela koja je najbliža raspoloženju grupe)
- Izbjegavaju se zbunjujući, beznadni i negativni materijali koji ne omogućavaju suočavanje s osjećajima i stanjima koje čitatelj prolazi.
- Biraju se literatura u kojoj se metafore grade konzistentno i dosljedno jer to vodi skladnom i kohezivnom mišljenju.
- Izbjegava se materijal koji ocrnjuje roditeljske figure ili ostale bliske figure u životu i materijal koji veliča radikalne i ekstremne oblike ponašanja.

U obzir pri odabiru materijala se trebaju uzeti i neka važnija obilježja pojedinca s kojim se terapija provodi, kao što su dob, spol, rod, vrsta problema, razina čitanja, stupanj teškoće i sl.

⁴² Škrbina (2012) prema Vrabec, N. (2018).

⁴³ Bašić, I. (2011). Biblioterapija i poetska terapija – priručnik za početnike. Zagreb: Balans centar.

6. Biblioterapija u školama

Razvojna biblioterapija nije u širokoj uporabi u svijetu, najviše zbog činjenice što knjižničari moraju završiti specijalno školovanje kako bi bili kompetentni za njeno provođenje.

Biblioterapiju propisanu za pojedince može provoditi savjetnik čitatelja u bilo kojoj knjižnici, općoj bolnici, popravnom domu, fakultetu, školi u suradnji s liječnikom, savjetnikom, psihologom ili interdisciplinarnim timom. U interesu mentalnog zdravlja važno je da knjižničari budu svjesni potrebe mnogih ljudi za biblioterapijom i da preuzmu odgovornost za traženje opremljenih pripadnika medicinske struke koji su ih voljni voditi u preporučivanju knjiga takvim posebnim čitateljima u svojim zajednicama.⁴⁴

Ova vrsta biblioterapije smatra se kao najprikladnijom za upotrebu u školi jer koristi vođeno pitanje kao interakciju između čitateljskih osobnosti i književnosti.

Pardeck⁴⁵ je ustanovio šest potencijalnih ciljeva za upotrebu biblioterapije u školi:

1. Pružiti informaciju,
2. Pružiti uvid u specifično iskustvo ili situaciju,
3. Pružiti alternativna rješenja problema,
4. Poticati diskusiju o aktualnom problemu,
5. Poticati nove vrijednosti i stavove u odnosu na problem,
6. Pomoći učenicima da shvate da nisu jedini koji su iskusili određeni problem.

Jedan od primjera uključenosti biblioterapije u obrazovni sustav je Izrael gdje je biblioterapija važan dio psihoterapijske nauke⁴⁶. Zbog toga se kod njih knjiga kao sredstvo pomoći promiče za pojedince već od dobi vrtića. Vjeruje se da funkcija školske knjižnice u suvremenom društvu mora prijeći preko svoje tradicionalne uloge i pomoći učenicima da apsorbiraju kulturne vrijednosti radi postajanja aktivnim članovima društva i zajednice uz vještinu razumijevanja vlastitih problema.

⁴⁴ Hannigan, M.C. (1962). The Librarian in Bibliotherapy: Pharmacist or Bibliotherapist? *Library Trends*, 11(2), 184-198. Dostupno na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/librarytrendsv11i2_opt.pdf?sequence=3.

⁴⁵ Daničić, N. (2008). Razvojna i institucionalna biblioterapija: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/604/>.

⁴⁶ Daničić, N. (2008).

6.1. Način provođenja biblioterapije u školi

Terapijsko obrađivanje književnih tekstova sastoji se od nekoliko koraka, no pristup nije uvijek isti pošto nijedan književni materijal nije isti i svaki tekst zahtijeva poseban pristup. Osnovni koraci su isti kao i kod obrade svakog teksta,⁴⁷ a to su:

- a) čitanje teksta,
- b) prepričavanje događaja iz teksta,
- c) pronalaženje emocionalnih reakcija likova i razgovor o njima,
- d) pronalaženje relevantnih tema iz osobnog života, navođenje vlastitih primjera,
- e) pronalaženje zaključaka, pouka i pravila.

Preporuča se da se broj djece u grupi kreće između pet i osam, jer je to dovoljno mali broj da svatko dobije šansu za govoriti i dovoljno velik da se omogući raznolikost mišljenja i perspektiva.

Osoba koja provodi u školi ovu vrstu terapije mora poznavati i posjedovati tri fundamentalne karakteristike⁴⁸:

- 1) Pozitivno ohrabivanje kako bi sudionici čvrsto vjerovali da im se želi uspjeh,
- 2) Poticanje očekivanja pomoći što omogućava grupi da se postavi set normi s kojima se svi sudionici grupe mogu složiti,
- 3) Planiranje diskusije jer je najvažnija uloga biblioterapeuta da prati diskusiju i da razaznaje trenutke u kojima on mora biti sudionik, a u kojima ne.

Biblioterapeut koristi materijale za čitanje isto kao i interese i sposobnosti čitatelja kako bi maksimalno asistirao individualcima svih godina. Koristi ih i kako bi pomogao u ublažavanju mentalnih problema izazvanih fizičkim ili mentalnim simptomima, kako bi pripomogao u uklanjanju izvora neugodnosti, za pomoć u izlječenju i osnaživanju ega i za usmjerenje prema integrativnim vrijednostima koje će omogućiti pojedincu da izdrži daljnje stresove i patnje bilo fizičke, psihičke ili emocionalne prirode.

Knjižnica u sebi sadrži dio "vanjskog svijeta" koji se sigurno prokrijumčario u dječje živote, sa svojom strukturom i sustavom vrijednosti. Mogu se koristiti izrazi poput "nekontaminiran" i "terapijski čist" kako bi se ukazalo na to da je u svijesti čitatelja knjižnica oslobođena

⁴⁷ Daničić, N. (2008).

⁴⁸ Daničić, N. (2008).

prevelikog „uzbuđenja“ iz vanjskog svijeta te se lakše usmjeri na liječenje "svakodnevnog života“ na odjelu⁴⁹.

6.2. Uloga školske knjižnice

U Manifestu za školske knjižnice (1999), ona je zamišljena kao snaga za unaprjeđenje i poboljšanje učenja i poučavanja za nastavnike i za učenike. Diljem svijeta one predstavljaju prostor te pristup građi, aktivnostima i uslugama koje potiču učenje, a samim time i napredovanje zajednice. Razvoj školske knjižnice uspoređan je s razvojem obrazovanja te iako se knjižnice diljem svijeta razlikuju prostorno i građom, svaka ima isti cilj – podupiranje i unaprjeđenje učenja. Kvalitetna školska knjižnica ima mogućnosti za učenje u malim ili većim grupama, ima dostupan intelektualan sadržaj, tehnologiju koja podupire informacijsku pismenost te je kulturno i društveno zadovoljavajuća.

Po definiciji, školska knjižnica je „fizički i digitalni prostor škole namijenjen za učenje, gdje su čitanje, istraživanje, razmišljanje, mašta i kreativnost od centralne važnosti za njihov osobni, društveni i kulturni razvoj“.⁵⁰

Školska knjižnica pruža niz usluga kako bi izašla u susret potrebama zajednice, a one se mogu pružiti unutar ili izvan prostora knjižnica. Usluge školske knjižnice uključuju:

- Stručno usavršavanje za nastavno osoblje,
- Poticajnu literaturu i programe čitanja u svrhu obrazovnih postignuća te osobnog zadovoljstva i ugone,
- Razvijanje istraživački usmjerenog učenja i informacijske pismenosti te
- Suradnju s drugim knjižnicama.

Jedna od uloga školske knjižnice unutar škole je i „pružanje aktivnih programa za poučavanje i učenje interpersonalnih i intrapersonalnih sposobnosti koje su vezane uz društveno i kulturno sudjelovanje u istraživačkom učenju o sebi i drugima“⁵¹, a školska knjižnica ima glavnu ulogu u razvijanju ovih sposobnosti koje su izričito povezane sa sadržajem i ishodima učenja školskog kurikulumu.

⁴⁹ Hannigan, M.C. (1962).

⁵⁰ IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. (2016) Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

⁵¹ ⁵¹ IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. (2016) Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Po njenoj stručnoj definiciji i njenim zadaćama i ulogama, može se primijetiti da je promoviranje razvoja socijalnih i individualnih vještina i samorazvoj učenika te osjećaj ugone u prostorima knjižnice jedan od glavnih aspekata školske knjižnice. Tako možemo reći da bi se biblioterapija ili „vođeno čitanje“ uklopilo u ulogu i viziju školske knjižnice po kojoj se definira.

7. Uloga školskog knjižničara u biblioterapiji

Posebno uvježban knjižničar, predstavljajući izvaninstitucionalnu riječ, bi vrlo vjerojatno bio viđen kao neprijeteća figura i bilo bi mu omogućeno ostvariti veću bliskost s pojedincem kojeg liječi. Knjižničari su svjesni da nisu stručno osposobljeni za liječenje i zato često izbjegavaju ili imaju strah od korištenja izraza biblioterapija što može biti razlog zbog čega vjerojatno još dugo neće biti potpuno jasno je li biblioterapija samo u domeni medicinske ili i knjižničarske struke.

Školsku knjižnicu kao savjetodavnu službu određuje i školsko zakonodavstvo, a među temeljnim načelima savjetodavne službe je i načelo interdisciplinarnosti, stručne suradnje i povezivanja pod što je uključena i suradnja sa školskom knjižnicom i školskim knjižničarom. Pod djelatnosti savjetodavne službe ubraja se i pružanje pomoći kao preventivna djelatnost koje se mogu ostvariti povezivanjem sa školskom knjižnicom, budući da čitanje određene knjige omogućuje temeljito upoznavanje s problemom i može ponuditi moguća rješenja⁵².

Terapija knjigama ponovno je prepoznata kao aspekt knjižničarstva 1904. godine kada je školovana knjižničarka postala voditeljica knjižnice u bolnici McLean za oboljele od mentalnih bolesti u Waverlyju, Massachusetts i pokrenula program koji kombinira psihijatriju i bibliotekarstvo. Često se postavljalo pitanje treba li biblioterapeut biti knjižničar školovan u kliničkim metodama ili kliničar druge discipline obučen za rad u knjižnici. Najčešća je pretpostavka da je knjižničar sa posebnim obrazovanjem najvjerojatniji biblioterapeut.

Čini se malo vjerojatnim da bi bilo koji knjižničar posjedovao sve potrebne kvalifikacije i osobine, ali naglašava se da bi biblioterapeut trebao biti knjižničar koji nadilazi vodstvo čitatelja i postaje specijalist kao dio terapijskog tima jer se smatra se da su ljudi iz knjižnice "književniji" od kliničara⁵³.

Školski knjižničari mogu upotrijebiti biblioterapiju na nekoliko načina⁵⁴:

- a) da identificiraju probleme svojih učenika (npr. školsko nasilje, anksioznost, depresija, problemi sa samopouzdanjem i sl.),

⁵² Mikuletić, N. (2010). Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53(2), 133-140. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80992>.

⁵³ Hannigan, M.C. (1962).

⁵⁴ Mikuletić, N. (2010).

- b) da preveniraju relevantne socijalne ili emocionalne probleme prije nego što se problemi pojave,
- c) da posluže kao vodič za buduće faze djetinjstva ili adolescencije pružajući znanje o tom što očekivati i primjere kako su se drugi mladi ljudi nosili sa sličnim teškoćama.

Prema Mikuletić (2010) školski knjižničari imaju prednost pred ostalim stručnim djelatnicima u školi jer upoznaju učenike izvan nastave kad su učenici slobodniji, opušteniji i nisu pod pritiskom atmosfere učionice pa je i njihovo ponašanje prirodnije. U razgovoru s knjižničarom mladi obično otvoreno govore o svojim problemima.

Menninger (1961) navodi nekoliko zadataka knjižničara u procesu biblioterapije, ako surađuje unutar tima stručnjaka, a to su sljedeći:

- 1) Knjižničar je zadužen za nabavu i podjelu knjiga,
- 2) Mora dobro poznavati sadržaj literature koju posuđuje,
- 3) Nakon pročitane knjige obavlja razgovor sa sudionikom o dojmovima i zadovoljstvu s pročitanim djelima,
- 4) Na kraju mora napisati izvještaj za ostale članove tima o komentarima i reakcijama sudionika.

Suvremeni koncept knjižnice smatra se kao „dnevni boravak“ lokalne zajednice i kao treće mjesto (uz dom i posao) u čovjekovom životu. Prema Jamesu Elmborgu, koncept knjižnice kao trećeg prostora može pomoći knjižničarima u razvijanju načina i metoda rada s različitim grupama i svim populacijama kako bi i ona bila u skladu sa sve dinamičnijim promjenama u suvremenom društvu. Na taj način je suvremena knjižnica uz svoje tradicionalne zadatke i usluge dobila novu ulogu kao informacijsko, edukacijsko, kulturno i zabavno središte naselja u kojem je smještena te u kojoj se provode mnogi programi i okupljanja⁵⁵.

Izvršavanje odgojno-obrazovne zadaće knjižnice ovisi o kompetentnosti knjižničara za djecu i mladež koji su neposrednim radom s mladim knjižničnim korisnicima u neformalnom odgojno-obrazovnom procesu. Pošto je dječji knjižničar u stalnom kontaktu s djecom, zato i može svojim aktivnim stavom izvršiti znatan odgojni i obrazovni utjecaj na njih⁵⁶.

Knjižničari su poučavatelji, savjetnici i vodiči kroz intelektualnu baštinu, a suvremeni knjižničar koji radi s djecom i mladima, osim svojih knjižničarskih kompetencija, je i

⁵⁵ Krpan, K., Klak-Mršić, I., Cej, V. (2018). Primjena razvojne biblioterapije u radu s djecom i mladima u narodnoj knjižnici. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 61(1), 345-361. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/206810>

⁵⁶ Krpan, K. et al. (2018).

pedagoški obrazovan, što podrazumijeva educiranost potrebnu za rad s djecom⁵⁷. Stjecanje socijalnih vještina kao pomoć u emocionalnom sazrijevanju jedna je od najvažnijih zadaća odgojno-obrazovnog sustava i svih odgojno-obrazovnih ustanova u kojim djeca borave, vrtići, osnovne i srednje škole pa čak i fakulteti, ali i razne izvanškolske aktivnosti. Tu školska knjižnica uvelike može biti, i treba biti, od koristi pošto je i ona sama dio odgojno-obrazovne ustanove.⁵⁸

7.1. Kompetencije knjižničara potrebne za biblioterapiju

Odgovornost za uspostavu biblioterapije kao prihvaćeni i vitalni dio liječenja pojedinaca u potpunosti je u rukama knjižničara. Efektivnost, ekonomija i sama „privlačnost“ ove vrste liječenja se mora demonstrirati i o njoj se pričati ako se želi dobiti na prepoznatljivosti i prihvaćenosti od strane onih koji rade u medicinskim i povezanim područjima kako ne bi došlo do podcjenjivanja potencijala i uloga knjižničara kao biblioterapeuta.⁵⁹

Knjižničar je prvenstveno, u biblioterapijskom procesu, knjižar opremljen da pruži svoj jedinstveni doprinos. On mora biti kompetentan stručnjak za knjige sa širokim znanjem o književnosti, ali također mora imati i ljubav prema knjigama i čitanju. Također, treba posjedovati i vještinu procjene i evaluacije knjiga kao i spretnost u odabiru najboljih materijala i štiva koja zadovoljavaju potrebe čitatelja u biblioterapijskom procesu.⁶⁰

Važno je istaknuti da je ukus za knjige svima drugačiji i da je ta iskra za čitanjem prikrivena u pojedincu te ovisi o tome je li naslijeđena od obitelji, prihvaćena od okoline u kojoj pojedinac odrasta ili je ta iskra „hranjena i njegovana“ životnim iskustvom te „samo oni koji posjeduju tu iskru izvući će iz knjižničarstva njegovu punu mjeru nadahnuća i nagrade u tumačenju i bogaćenju ljudskog života putem knjiga“⁶¹. Ta iskra je bitan element osobnosti za knjižničara koji bi ujedno bio i biblioterapeut ili stručnjak u timu.

Kada je knjižničar samostalan i glavni terapeut u području biblioterapije, intervjuirat će pacijenta u vezi s njegovim čitanjem, u početku i s vremena na vrijeme kroz proces. Tehnika

⁵⁷ Krpan, K. et al. (2018).

⁵⁸ Krpan, K., Klak-Mršić, I., Cej, V. (2018). Primjena razvojne biblioterapije u radu s djecom i mladima u narodnoj knjižnici. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 61(1), 345-361. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/206810>.

⁵⁹ Hannigan, M.C. (1962). The Librarian in Bibliotherapy: Pharmacist or Bibliotherapist? *Library Trends*, 11(2), 184-198. Dostupno na:

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/librarytrendsv11i2_opt.pdf?sequence=3.

⁶⁰ Hannigan, M.C. (1962).

⁶¹ Hannigan, M.C. (1962).

intervjuiranja zahtijeva prvo zanimanje za pacijenta i njegove osobnosti, razumijevanje njegovog gledišta, a potrebno je naći pravi način i vještinu u prenošenju pacijentu ideja o čitanju i knjižnici. Treba obratiti pažnju tijekom prikupljanja potrebnih informacija o njegovim interesima, reakcije na čitanje i sve stavove koji bi mogli utjecati na usmjeravanje čitanja pojedinca.

Pristup biblioterapije ne mora biti ograničen na jednu dobnu skupinu. Potrebno je samo da pojedinac navrši dob sposobnosti čitanja ili razumijevanja, jer literatura koja se koristi u biblioterapiji postoji u svim uzrastima-predškolskoj, osnovnoj, predškolskoj, adolescentnoj i odrasloj.⁶²

Da bi postao biblioterapeut, knjižničaru će biti potrebne i neke osobne kvalitete: emocionalna stabilnost, strpljiv karakter, razumijevanje i solidarnost koje su potrebne za uspješan rad s ljudima. Ovaj rad uključuje nadzor i poučavanje drugog osoblja i suradnika, kao i temeljito razumijevanje zajednice, ako knjižničar surađuje u timu. Razumijevanje i osjećaj za ono što se događa kad jedna osoba govori, a druga sluša, od primarne su važnosti za svakoga tko se bavi ovim aspektom knjižničarstva. Temeljito poznavanje smetnji u komunikaciji, bilo da se radi o smetnjama u percepciji (slušanje) ili u prijenosu (govor), te sposobnost komuniciranja i osjećaja stvarnog interesa za drugog pojedinca od velike su vrijednosti.⁶³

Biblioterapeut mora biti sposoban primijetiti da čitatelj pati i mora pokušati doprijeti do pacijenta što je i osnova njegove uloge. Osim toga, biblioterapeut mora imati razriješene svoje osobne probleme i s njima razumno živjeti, barem do točke da se neće miješati u njegov konstruktivni odnos s drugima. Zajedno s gore navedenim, on mora vjerovati u čovjekovu urođenu sposobnost da se promijeni i da raste prema samoostvarenju.⁶⁴ On mora imati osjećaj za proces mijenjanja, spoznaju o mogućem strahu od njega, i dovoljno vještina da djelotvorno upravlja obranom tog straha. Opet, on mora biti suosjećajan i koristiti ovaj atribut kako bi izrazio srdačnost, razumijevanje, iskrenost i poštovanje prema željama i pravima čitatelja.

Iako je osnovni program školske knjižnice i dalje orijentiran prema tradicionalnom knjižničarstvu i posvećen osposobljavanju što je više moguće vještih knjižničara u skladu s

⁶² Hannigan, M.C. (1962). The Librarian in Bibliotherapy: Pharmacist or Bibliotherapist? *Library Trends*, 11(2), 184-198. Dostupno na:

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/librarytrendsv11i2_opt.pdf?sequence=3.

⁶³ Hannigan, M.C. (1962).

⁶⁴ Hannigan, M.C. (1962).

postojećim standardima, ti se kurikulumi općenito mijenjaju s potrebama i pritiscima društvene strukture zajednice te prihvaćaju interdisciplinarni pristup u mnogim aspektima kurikuluma. Tako se može zaključiti da i biblioterapija imaju potencijal da bude uvrštena u kurikulum obučavanja i educiranja budućih knjižničara. Postoje tečajevi koje pojedinci mogu samostalno upisati, npr. na Hrvatskim studijima može se upisati kolegij Biblioterapija bez obzira na kojem fakultetu se pojedinac obrazuje. No, ako idemo dalje u budućnost, obuka za biblioterapiju mogla bi biti na dio utemeljenog fakultetskog programa. Još uvijek bi bilo potrebno pohađati osnovne kolegije kako bi se znalo sve o klasifikaciji, katalogizaciji i ostalim važnim područjima knjižničarstva.

8. Primjeri biblioterapije u školskoj knjižnici

8.1. Procvjetajmo – Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec

Program pod nazivom „Procvjetajmo“ koji je bio predstavljen na stručnom skupu „Biblioterapijski pristup u radu s djecom i mladima u knjižnici“ ove godine u ožujku, osnovale su Blaženka Hunjadi-Bašek i Dina Kraljić. Navedeni program je namijenjen osnaživanju djece za bolju prilagodbu društvenoj okolini, školi, vršnjacima i izazovima društva.

Provodi se kroz ciklus od sedam tematskih cjelina, tj. s djecom osnovnoškolske dobi: igra, zdrava hrana, solidarnost i tolerancija, emocije, Dan očeva, Dan planeta Zemlje i obitelj. Knjižnica u kojoj se provodio program u suradnji je sa Zavodom za javno zdravstvo i Djelatnost za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničkog liječenja. Za navedeni program važna je bila suradnja školske psihologinje i knjižnice, a odvila se najviše početkom školske godine kada su se odvijali dogovori s jednim razredom osnovne škole koji će onda taj ciklus radionica i prolaziti.

Učenici dolaze u knjižnicu jednom mjesečno, a dolazak je obilježen tematski s nečime što je važno za taj mjesec. Sve radionice se odvijaju u prostorima knjižnice u opuštеноj atmosferi. Susreti se fokusiraju na to da djeca iznose svoje stavove i razmišljanja nakon čitanja književnih tekstova kroz vođeni razgovor. Teme književnih djela odabranih za radionice su prožete promicanjem nenasilja i poticanjem zdravih životnih stilova, a cilj je unaprjeđivanje znanja potrebnih za uspješnu prilagodbu društvenoj okolini.

Pošto je svaka radionica vezana za određeni datum, svaki mjesec ima posebnu temu vezanu za taj datum. Po toj tematici se biraju i tekstovi kroz koji će djeca upoznati temu radionice. Nakon toga djelatnica Zavoda za javno zdravstvo osmisli igru vezanu za temu nakon čega ide grupna rasprava i rad u kojoj djeca opisuju dvoje dijelove života koji se povezuju s pročitanim tekstom. Na kraju radionice može se ponuditi i neka likovna radionica, ovisno o dobi djece. Npr. radionica na temu „Solidarnost i tolerancija“ započela je tekstom Ivane Guljašević Kuman „Tamnoputa“ u kojoj se radi o tamnoputoj djevojčici koja je došla u našu školu. Uz navedeni tekst koristi se i priča „Super je biti drugačiji“. U raspravi kroz literaturu uči se o pomaganju i prihvaćanju drugih, a nakon toga osmišljena likovna radionica gdje su djeca izrađivala ukrase s porukama mira i prijateljstva. Važnost teksta je da se djecu uvee i zainteresira u temu, a knjižničarske ovog programa naglašuju kako se djeca vrlo rado uključuju u raspravu i samostalno iznose svoje ideje i razmišljanja.

Važnost naziva „Procjetajmo“ je upravo u tome da djeca nakon ciklusa razviju sami sebe, tj. da od pupoljka dođu do cvijeta i da kroz čitanje izrastu zbog čega se bira samo jedan razredni odjel kako bi se moglo raditi sa svima jednako, tj. da nijedno dijete ne bude izostavljeno, a voditelj ne bude preopterećen.

Odabrani ciklus radionica predstavlja jedan način i ideju kako se zdrave pojedince može uključiti u raspravu o pojedinim temama kroz vođeno čitanje čime se stvara prevencija od negativnih ponašanja. Kao što je u radu već navedeno, biblioterapija je važna i za zdravu školsku djecu isto koliko i za one pojedince kojima može pomoći s nekim težim emocionalnim smetnjama.

8.2. Radionica Lovac u žitu- na tragu istine i pravde na Danima slobodne nastave u Bjelovaru

Jedan od primjera kvalitetnih biblioterapijskih radionica s adolescentima navest će se, ni više ni manje, vrlo popularna lektira za prve razrede srednje škole „Lovac u žitu“. Razlog popularnosti i trajnosti ove knjige je to što je ovo djelo jedno od najboljih književnih djela s kojom će se većina mladih poistovjetiti jer se glavni lik Holden opisuje sa svim svojim emocijama i razmišljanjima koje prolazi većina adolescenata te je na taj način rijetkih lektirnih djela koje u potpunosti odgovara uzrastu za koje je propisano.⁶⁵ Svi smo mi osjetljivi na temu nepravde i licemjerja, ali u razdoblju adolescencije osjećaj za nepravdu i traženje pravih vrijednosti u svijetu iznimno izražen što čini ovaj roman idealnim za buđenje svijesti i osjećaja za socijalnu pravdu i moralnost u međuljudskim odnosima.

Mnogi, ako ne i svi mladi ljudi žele nešto promijeniti, ali se ne usuđuju jer prerano od odraslih nauče lekciju prilagođavanja društvu u kojem žive. Adolescenti u tom vrlo osjetljivom razdoblju osobnog razvoja, imaju „odbojnost“ i nepovjerenje prema odraslima jer se ne osjećaju shvaćeno i zato što mnogo odraslih odbacuje osjećaje mladih ljudi te to pripisuje pretjeranoj emocionalnosti i buntovnosti koja se površno pripisuje razdoblju adolescencije. Zbog svega toga, ideali i vjera mladih može lako pasti u vodu zbog čega se društveni problemi vrlo teško rješavaju jer se kao društvo vrtimo u krug.

Namjera radionice bila je najprije potaknuti na razmišljanje o licemjerju, i napraviti razliku između licemjerja i nepravde, a na ulomku iz romana svim sudionicima je bilo omogućeno da

⁶⁵ Balans centar za logopediju i biblioterapiju (2013). *Radionica Lovac u žitu- na tragu istine i pravde na Danima slobodne nastave u Bjelovaru*. Dostupno na: <https://balanscentar.blogspot.com/2013/03/radionica-lovac-u-zitu-na-tragu-istine.html>.

sami provjere svoje razumijevanje ove razlike. Zatim su se u grupama razradile situacije koje oprimjeruju licemjerje tako da su se stvarale priče u kojima je trebalo biti onoliko likova koliko je članova grupe čime je svaki sudionik dobio svoju ulogu. Nakon što je stvorena zajednička priča, podijeljene su uloge među članovima grupa i svatko je za sebe napisao unutrašnji monolog o tome kako vidi prikazanu situaciju. Voditeljica radionice navodi kako je u radu bi prisutan element iznenađenja, kao i u životu – „čak i kad svi dobro poznajemo situaciju, nikad ne znamo kako je vidi svatko od sudionika“⁶⁶. Na kraju radionice grupe su pročitale svoje priče nakon čega se došlo do uvida da „ponekad prebrzo donosimo procjene o ljudima na temelju krivih premisa“ i kao zaključak se radionice uvidjelo se da se iza nepravde ne krije uvijek loša osoba s pokvarenim namjerama već niske strasti i osobna korist. Voditeljica radionice kaže kako je upravo to i bila svrha radionice i da je upravo zato izabrala Salingerovo književno djelo – „da nam netko samo definira razliku, teško bismo mogli doživjeti takav uvid u stvari“.⁶⁷

⁶⁶ Balans centar za logopediju i biblioterapiju (2013). *Radionica Lovac u žitu- na tragu istine i pravde na Danima slobodne nastave u Bjelovaru*. Dostupno na: <https://balanscentar.blogspot.com/2013/03/radionica-lovac-u-zitu-na-tragu-istine.html>.

⁶⁷ Balans centar za logopediju i biblioterapiju (2013). *Radionica Lovac u žitu- na tragu istine i pravde na Danima slobodne nastave u Bjelovaru*. Dostupno na: <https://balanscentar.blogspot.com/2013/03/radionica-lovac-u-zitu-na-tragu-istine.html>.

9. Zaključak

Reinovacija odgojno-obrazovnih ustanova treba uključivati sve aspekte školske ustanova, pa time i školsku knjižnicu. Odgojnu zadaću osim roditelja, često preuzimaju učitelji i nastavnici uz stručnu pomoć školskih pedagoga i psihologa, no odgojni aspekti cijelog obrazovnog procesa se može uvesti i u knjižničarske prostorije.

Svako dijete u knjižnici će pronaći nešto što ga zanima i nešto što u tom pojedincu probudi određene emocije. Biblioterapija je izvrsna metoda osiguravanja zdravih i društveno vještih pojedinaca, a od velike je pomoći i u posebnim slučajevima kada se djeca trebaju upoznati sa teškim emocijama koje ih muče i naučiti se nositi s negativnim emocijama koje proživljavaju kako bi stvorili sposobnost i vještinu samoanalize i samoregulacije za kasnije. Na taj način će se djeca razviti u socijalno vješte i tolerantne ljude sa zdravim emocionalnim kompetencijama, ali će im i razdoblje adolescencije biti lakše za iskusiti.

Što se tiče mladih ljudi, biblioterapija može biti od velike koristi za utjehu i poistovjećivanje pošto je to razdoblje karakterizirano osjećajima neshvaćenosti, samoće i društvene izoliranosti koje nekada znaju preplaviti pojedinca i dovesti do neprihvaćenih oblika ponašanja.

Kroz rad se zaključilo da upravo biblioterapijski proces u prostorijama knjižnice može biti pozitivno i edukativno iskustvo zbog opuštene i ugodne atmosfere prostorija. Školske knjižnice, i knjižnice općenito, imaju veliki kapacitet za razvoj popularnosti među mlađim populacijama jer je ona mnogima kao „treći dom“ gdje se osjećaju sigurno, što bi učenicima bilo od velike pomoći za nošenje s njima još nepoznatim emocijama.

Važna je naravno i uloga školskog knjižničara koji, da bi bio samostalan biblioterapeut ili suradnik tima za biblioterapiju, mora uz knjižničarske kompetencije usvojiti i one potrebne za provođenje vođenog čitanja. Treba naglasiti da su jedina prepreka u razvoju knjižnica i češćem uvođenju biblioterapije u školske knjižnice, knjižničari sebi sami te je potrebno riješiti se straha od predrasuda i vlastitih nesigurnosti.

10. Literatura

1. Balans centar za logopediju i biblioterapiju (2013). *Radionica Lovac u žitu- na tragu istine i pravde na Danima slobodne nastave u Bjelovaru*. Dostupno na: <https://balanscentar.blogspot.com/2013/03/radionica-lovac-u-zitu-na-tragu-istine.html>.
2. Bašić, I. (2011). *Biblioterapija i poetska terapija – priručnik za početnike*. Zagreb: Balans centar.
3. Batinić, M. (2018). *Razvojna biblioterapija i školska knjižnica: diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10810/1/Batini%C4%87-diplomski.pdf>.
4. Brown, E.F. (1975). *Bibliotherapy and It's Widening Applications*. The ScareCrow Press. Dostupno na: <https://archive.org/details/bibliotherapyits0000brow>.
5. Chadbourne, S.P. (1976). *Bibliotherapy: An Overview and the Librarian's role*. Philadelphia: Drexel University. Dostupno na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED131426.pdf>.
6. Daničić, N. (2008). *Razvojna i institucionalna biblioterapija: diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/604/>.
7. Golubić, D. (2019). *Razvojna biblioterapija: diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg%3A889>.
8. Hannigan, M.C. (1962). *The Librarian in Bibliotherapy: Pharmacist or Bibliotherapist?* *Library Trends*, 11(2), 184-198. Dostupno na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/librarytrendsv11i2_opt.pdf?sequence=3.
9. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice. (2016) Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
10. Krpan, K., Klak-Mršić, I., Cej, V. (2018). *Primjena razvojne biblioterapije u radu s djecom i mladima u narodnoj knjižnici*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 61(1), 345-361. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/206810>.
11. Menninger, K. (1961). *Reading as therapy*. *ALA Bulletin*, 55(4), 316-319.
12. Mikuletić, N. (2010). *Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53(2), 133-140. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80992>.
13. Pacek, I. (2019). *Biblioterapija kao izazov u radu knjižničara s djecom s poteškoćama: završni rad*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu. Dostupno na:

https://zir.nsk.hr/islandora/search/%2A%3A%2A?f%5B0%5D=mods_Author_ms%3A%22Pacek%2C%20Ines%22.

14. Piskač, D. (2018). O književnosti i životu: primjena načela literarne biblioterapije u čitateljskoj praksi. Zagreb: Hrvatski studiji.
15. Vrabec, N. (2018). Mišljenja odgajatelja o primjeni razvojne biblioterapije: završni rad. Rijeka: Učiteljski fakultet. Dostupno na:
<https://dabar.srce.hr/islandora/object/ufri:354>.

Sažetak

Aspekti razvojne biblioterapije u školskoj knjižnici

U radu će se predstaviti aspekti razvojne biblioterapije, a njegova svrha je prikazati na koje načine se biblioterapija može primijeniti u školskom knjižničarstvu. Školske knjižnice su okruženja s knjižničnim fondom primjerenim za djecu i mlade u kojima rade knjižničari s prikladnim kompetencijama. Kratkim predstavljanjem povijesti razvoja biblioterapije prikazat će se njeni pozitivni učinci pri razvoju raznih kompetencija djece, ali i u rješavanju problema s kojima se djeca i adolescenti susreću. Rad nudi i obrađuje odgovarajuće pristupe u radu s djecom i mladima u školskim knjižnicama te daje primjere dobrih biblioterapijskih radionica koje mogu inspirirati provođenje sličnih u školskim knjižnicama.

Ključne riječi: biblioterapija, školske knjižnice, djeca i adolescenti, razvoj socijalnih vještina, uloga knjižničara, komunikacija

Abstract

Aspects of developmental bibliotherapy in a school library

This paper will present aspects of developmental bibliotherapy and its purpose is to show how it can be applied in school librarianship. School libraries are environments with a library fund suitable for children and young people in which librarians with appropriate competencies work. A short presentation of the history of the development of bibliotherapy will show its positive effects in the development of various competencies of children, but also in solving the problems that children and adolescents face. The paper offers and deals with appropriate approaches in working with children and young people in school libraries and gives examples of good bibliotherapy workshops that can inspire the implementation of similar ones in school libraries.

Key Words: bibliotherapy, school libraries, children and adolescents, social skills development, librarian's role, communication